

Mózes Huba

„Szelíd hárfával siratlak”

Ismétlésalakzatok és aranymetszés a dsidai versépítésben

Vannak Dsida-versek, amelyekben már-már hivalkodóan vonják magukra a figyelmet az ismétlésalakzatok. Ilyen például a *Csend a tavon* (1932), a *Dal az elmaradt vallomásról* (1933), a *Sainte Thérèse de Lisieux* (1933), a *Miért borultak le az angyalok Viola előtt* (1933) hatodik fejezete, valamint a posztumusz *Éjjel a Maros partján*.

A *Sainte Thérèse de Lisieux*-ben már első olvasásra szembevető az első és a nyolcadik versszak variációs összefüggése:

*Szelíd hárfával siratlak,
halványszínű rózsza,
pasztell-fényű színes ablak,
finom, gyenge rózsza,
gyenge, lengő és esengő,
hold ezüstje mossa,
ezüst-zengő csöppnyi csengő,
édes kicsi rózsza.*

↓

*Szelíd hárfán hadd mulatlak,
halványszínű rózsza,
Isten házán színes ablak,
égszín gyenge rózsza,
zsenge, lengő és esengő,
Krisztus csókja mossa,
csókkal zengő csöppnyi csengő,
édes kicsi rózsza!*

Még szembevetőbb azonban a négyszeres sorismétlés a vers strófaalapú, 6/4 arányú aranymetszése szintjén elhelyezkedő hatodik versszakban:

*Arcod édes égi fényt vet,
hull a rózsza, hull, hull,
kék felhőn vár Vőlegényed,
hull a rózsza, hull, hull,
tapsikolnak mind a szentek,
hull a rózsza, hull, hull,
amint kézenfogva mentek,
hull a rózsza, hull, hull.*

A geminációval/repetícióval keretes szerkezetűvé alakított hull a rózsa, hull, hull sor négyszeres ismétlődése határozottan utal vissza és előre a versszakok mindegyikében előforduló, s így azokat egységes egésszé szervező rózsamotívumra. A versegész kohézióját segíti a kilencedik versszak másfél sorának (üldögélni/rózsalevélkéken), a harmadik, ötödik és hetedik versszak egy-egy sorának (sárga rózsa szirma; rózsát adsz helyette; rózsákat pazarló) strofán belüli változatlan, az első és nyolcadik versszak két sorának (halványszínű rózsa; édes kicsi rózsa) strófaközi változatlan, valamint további három sor (finom, gyenge rózsa → égszín gyenge rózsa; gyenge, lengő és esengő → zsenge, lengő és esengő; ezüst-zengő csöppnyi csengő → csókkal zengő csöppnyi csengő) strófaközi variációs visszatérése.

Az *Éjjel a Maros partján* strófaalapú, 3/4 és 4/3 arányú negatív és pozitív arany metszés kijelölte szimmetriatengely körüli felépítésére az első, a negyedik és a hetedik versszak szerkezetének ismétlődése nyomja rá bélyegét:

Sötét folyó,
honnan fakadsz?

Sötét folyó,
meddig szaladsz?

Sötét folyó,
hová szakadsz?

↓

Ó, életem,
honnan fakadsz?

Ó, életem,
meddig szaladsz?

Jaj, életünk,
hová szaladsz?

↓

Sötét sírás,
honnan fakadsz?

Nehéz sírás,
miért fakadsz?

Szakadó könny,
meddig szakadsz?

A második és harmadik versszakot nyitó sorismétlés (*Sötét falu*) visszautal az első versszak háromszoros sorismétlésére (*Sötét folyó*). Az ötödik versszakot záró és a hatodik versszakot indító sorismétlés (*valaki sír*) mintegy megelőlegezi a hetedik versszak indítását (*Sötét sírás*), amely aztán az első három versszak indítására is visszautal (*Sötét folyó; Sötét falu*).

A vers hangulati holdudvarának a megteremtéséhez az *Ó, életem* és a *Mindenki sír*, valamint a *honnan fakadsz?* és a *meddig szaladsz?* sor strofán belüli, illetve strófaközi ismétlése is hozzájárul.

A *Dal az elmaradt vallomásról* szerkezetét szimplokészerű, valamint epiforikus variációs sorismétlések alakítják. Szimplokészerűek az első, második és negyedik versszak ismétlődő sorai (*ezer puha szó, / ezer csudaszó; mint földet az ég, / mint fénnel az ég; megyek egy hús gödörig, / megyek a sírgödörig*). Epiforikus a többi versszak egy vagy több szótagnyi önrimben összecsengő sora. Az összecsengő sorpárok többségében a gondolatritmus párhuzamos (*kinyíló ajkamhoz ér, / mosolygó ajkamhoz ér; s őszibb lesz mind a vidék, / november lesz a vidék; emlék és friss levegő, / szentség és tág levegő; mely álmaidba rezeg, / csillog*

és szívedbe *rezeg*; mely lángoló *csodákra hív*, / háborgó *csodákra hív*; haragos *villám gyanánt*, / csattanó *villám gyanánt*), csupán egyetlen sorpárban válik ellentétessé, a strófaalapú, 6/4 arányú arany metszés szintjén elhelyezkedő hatodik versszakban:

...Míg aztán én leszek
fölköttem a reggeli fény,
fürtödön alkonyi fény,
szó, ami néma
és mégis költemény,

A *Csend a tavon* komplex szövegszervezője a soralapú első- és másodrendű, 5/8, illetve 5/3 arányú arany metszés szintjén elhelyezkedő anaforikus poliptóton (*arcodat – Arcod*) és a reá utaló szócsoport epiforikus ismétlődése háromszor változatlan (*a tó tükörén*), negyedszer variációs (idők *tükörén*) formában. A változás irányát alliterációs verszárlat teszi egyértelművé:

Arcod
idők tükörén
szétfut,
a semmibe sikkad.

A *Miért borultak le az angyalok Viola előtt* hatodik fejezetének felépítésében anaforikus szóismétlések vállalnak nyilvánvaló szerepet. Az első versszakban a *lágyan*, a másodikban a *halk* kétszer-kétszer, a negyedik és ötödik versszakban a *vitte* háromszor, a hetedik és nyolcadik versszakban a *mint* ötször, a kilencedik versszakban a *ging, gong* megint csak kétszer ismétlődik a sorok élén. Ezek az anaforák készítik elő, erősítik fel és zengetik ki végül azt, aminek az érzékeltetése elsősorban a negyedik és ötödik versszak szókapcsolat-ismétléseire hárul:

Jött a sudár, gyönyörűszép angyali kar, lágy mandolinokkal,
víg énekekkel az égből, fényességgel az arcukon, édes

ringó lengedezéssel, zsongó zengedezéssel, száz meg ezer,
föld tele, ég tele, száz és száz és száz meg ezer.
Négy daliás angyal fölemelte ölébe, a légből ölelte kicsiny Violámat
s vitte röppelve az esteledő, tág, biblikus úton,

vitte a szalmatetős kalyibák és törpe akácfa csúcsa fölött befelé,
vitte ringó lengedezéssel, zsongó zengedezéssel a város szíve felé.

Aligha véletlen, hogy a *ringó lengedezéssel, zsongó zengedezéssel* szókapcsolat ismétlése éppen a soralapú, 14/22 arányú arany metszés szintjén olvasható *Négy daliás angyal fölemelte ölébe...* kezdetű sorpárt foglalja keretbe.